

Της ΕΛΕΝΗΣ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ

«Η ΤΟΝΙ Μόρρισον έχει μια καθιερωθεί ως ο Ντ. Χ. Λόρενς της μαύρης των μαύρων, μετασχηματίζοντας το άτομο σε δύναμη και την ορμή σε μοίρα.

Ποτέ πριν συγγραφέας δεν μιλάει με τέτοια ποιότητα και βάθος για τις σχέσεις ανάμεσα σε μαύρους και λευκούς, ανάμεσα σε μαύρους και μαύρους και για τις σχέσεις, τέλος, μεταξύ γυναικών και ανδρών...». Έγραψε προ καιρού το NEW YORK MAGAZINE για την Τόνι Μόρρισον, τη μαύρη κυρία της αμερικανικής λογοτεχνίας, ενώ το περιοδικό NEW YORKER είχε γράψει για το μυθιστόρημά της «Το τραγούδι του Σόλομον» χρόνια πριν:

«Ένα εγώπιο έπος. Μια ραψωδία. Πολυμήχανο και εφευρετικό. Κυματίζει...».

Και η WASHINGTON POST:

«Με το έργο αυτό η Τόνι Μόρρισον τοποθετείται στην πρώτη σειρά των Αμερικανών μυθιστοριογράφων».

Μήνυμα ανθρωπιάς

Εμείς προσωπικά το ξέραμε από καιρό. Απ' όταν πρωτοδιαβάσαμε στην ελληνική μετάφραση το μυθιστόρημα «Τραγούδι του Σόλομον», (εκδόσεις Οδυσσείας), το νιώσαμε από τις πρώτες κιόλας σελίδες: είχαμε να κάνουμε με μία συγγραφέα σημαντική. Μία συγγραφέα η οποία ως κατάκλιση με τη γραφή της, χωρίς βεβαίως μ' αυτό ν' αναφερόμαστε τόσο πολύ στην - καθ' όλα άσπαστη - τεχνική της, όσο στον ψυχισμό, στην ποίηση, στον αισθησιασμό, στην πνευματικότητα που ακτινοβολεί κάθε παράγραφος. Και στο τραγικό, αγωνιστικό και βαθύτατο μήνυμα ανθρωπιάς που εκπέμπει οι σφαιρικές από την αρχή μέχρι το τέλος.

Είναι γεγονός ότι η Τόνι Μόρρισον με το έργο της τοποθετήθηκε ανάμεσα στις πρώτες δυνάμεις που βοήθησαν ν' ανθήσει η λογοτεχνία των μαύρων γυναικών, η οποία αλλάξε το λογοτεχνικό χάρτη της σύγχρονης Αμερικής. Γιατί η Τόνι Μόρρισον είναι μαύρη. Μία νέα ακοή, ωραία μαύρη γυναίκα που στη φωτογραφία ξεχωρίζουν δέντρο τα χαρακτηριστικά της ιριδής της: μάτια σκοτεινά μεγάλα, γέλιο λιγάκι μελαγχολικό, ψηλό μέτωπο, κόμη λαμπρή, πλαστικά, σκοτεινή.

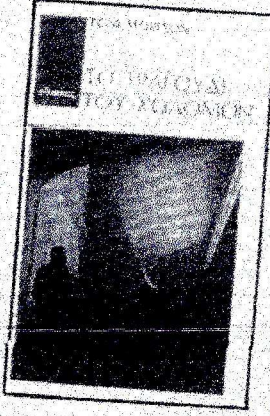
Μία γυναίκα με μεγάλη ευαισθησία και δυνατή μνήμη. Και συνείδηση του φούλου της και της φιλίας της. Και με γνώση της Ιστορίας και των διδασμάτων της. Γι' αυτό και προσπάθησε κι έκανε λαμπρές σπουδές.

Σπούδασε Φιλολογία στο πανεπιστήμιο του HOWARD κι έκανε μεταπτυχιακά στο πανεπιστήμιο του Κορνέιλ. Εργάστηκε στις εκδόσεις RANDOM HOUSE ως υπαλληλίστρια ύλης, για να διδάξει αργότερα στο πανεπιστήμιο της Στ. Γουόκερ.

Σήμερα ζει στο Ροκλαντ με τους δύο γιους της, διδάσκει δε φιλοσοφία στο STATE UNIVERSITY της Νέας Υόρκης. Γενέθλια πόλη, τα Λόρενς του Οχάιο.

Έγραψε τα μυθιστορήματά: THE BLUEST EYE (το πιο γολανό μάτι) SULA (Σούλα) SONG OF SOLOMON (τραγούδι του Σόλομον), για το οποίο έλαβε το Εθνικό Βρα-

Αμέτρητα χρόνια μοναξιάς

Η Τόνι Μόρρισον και τρία εξώφυλλα από τα έργα της, τα δύο που έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά και το Tar baby (κατόμαυρο μωρό) στα αγγλικά

βείο Κριτικών 1987, TAR BABY (κατόμαυρο μωρό), 1981.

Από αυτά μόνο το τραγούδι του Σόλομον έχει μεταφραστεί στη γλώσσα μας και έχει κυκλοφορήσει στις εκδόσεις «Οδυσσείας» (μετάφραση: Αθηνά Δημητριάδου).

Για το τελευταίο της όμως μυθιστόρημα BELOVED (αγαπημένη), που τιμήθηκε με το βραβείο PULITZER, μεταφράστηκε στα ελληνικά από την Ερη Καλλιφατιδή και κυκλοφορεί στις εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ, με το ωραίο εξώφυλλο του Νίκου Χουλιάρη, έγραψαν:

«Υπερόχοι Ένας θρίαμβος!» (NEW YORK TIMES)

Συναρπαστικό

Αλλά το μυθιστόρημα αυτό που θεωρείται κόσμημα της λογοτεχνίας και που είναι στην ουσία μια ασυνήθιστη δραματική ιστορία της κορείας και του εμπειριών των μαύρων της Αμερικής, στη χώρα μας δεν έτυχε της υποδοχής που θα τον ήπρεπε.

Και όμως, το έργο αυτό της Τόνι Μόρρισον είναι συναρπαστικό. Το διαβάζεις κι όσο προχωράς έχεις την ανατριχιαστική αίσθηση ότι δεν είσαι μόνος. Νιώθεις ότι σε συντροφεύει το ταλάντο, το βάθος της σκέψης και η θερμή καρδιά ενός σπουδαίου συγγραφέα, ο οποίος, πάνω

απ' όλα, είναι πλάσμα της ταπεινοφροσύνης, της ευσπλαχνίας, της αγάπης, του έρωτα, της συντροφικότητας.

Μέσω δ' άλλε, και τις 431 σελίδες του, η ατίμητα μοιάζει μαγική και η φαντασία δένεται σφιχτά με την πραγματικότητα, οι αρχαίοι μύθοι με τα τριπνά, μοντά γεγονότα, που ιστορικά κυφοφορούν αλλάγες ιστορικές...

Το διαβάζεις κι αισθάνεσαι το φαντασμα της «Αγαπημένης» ν' ακροπατά Ωραίο, Ακριβό: «Μωρόν του κρινό ανάμεσα στ' αγκάθια η αγαπημένη μου μες στις κελύκες».

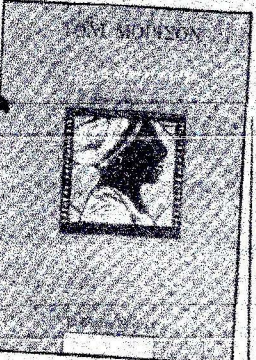
(Ασμά Ασμάτων, μεταγρ. Γιώργος Σεφέρης).

Διαβάστε όμως και στην «Αγαπημένη» τον ποιητικό διάλογο ανάμεσα στη Σιβ (τη μαύρη μάνα) και στο φάντασμα της κόρης της που γυρνά έπειτα από χρόνια στο στοιχειωμένο σπίτι τους: «Πες μου την αλήθεια, Ηρθες από την άλλη πλευρά; Ναι, Ημουν στην άλλη πλευρά. Ηρθες πίσω για χάρη μου; Ναι».

Με θυμάσαι; Ναι. Σε θυμάμαι. Ποτέ δεν με ξεχάσες. Το πρόσωπό σου είναι δικό μου.

Αγαπημένη, Θα σου στείλω ένα στρουγγυλό καλάθι. Γύρισε, Γύρισε.

Θα χαμογελάσουμε; Δε βλέπεις ότι χαμογελάω; Τ' αγαπά το πρόσωπό μου. Παιζέ μου δίπλα στο ρέμα.

Ημουν εκεί μες στο νερό Τον καιρό της πούχιας παιζέμα.

Έκαναν θόρυβο τα σύννεφα και ήταν ανάμεσα μας...

Κάποτε: «Να γυρίζεις πίσω Μια μέρα απ' τον άστρον των πλών τα μακρη αν σ' έφερνε ξάφνου μπροστά μου ένα δάκρυ μπορούσα την άχαρη ζωή ν' αγαπήσω...» έγραψε ο Ζ. Παπαντωνίου για ένα αγαπημένο, χαμένο πρόσωπο.

Ο γυρισμός

Κάπως έτσι έγινε λοιπόν και η «Αγαπημένη» και δίκαια θεωσιώμενη μαύρη μικρούλα γυρίσε πίσω στη μάνα της. Στη Σιβ, που ομολογεί:

«... Έχω ένα δέντρο στην πλάτη μου, κι ένα φάντασμα σπίτι μου, κι ανάμεσα τους τίποτα, εκτός από την κόρη που κρατά στην αγκαλιά μου. Δεν θα τρέξω να φύγω απ' το τίποτα».

Αλλά: «... Εκπικνύνου σκέφτηκε ο Πολ Ντ. Πολύ εκπικνύνου. Για μία μαθημένη στη σκλα-

βιά γυναίκα ήταν εκπικνύνου ν' αγαπά κάτι τόσο πολύ, ιδίως αν είχε αποφασίσει ν' αγαπήσει τα παιδιά της».

Διότι η Σιβ: «Στην κόψη του πύκου κοντά στον ποταμό Οχάιο, προσπαθώντας να φτάσει στα τρία της παιδιά, που το ένα τους παινούσε για την τροφή που είχε πάνω της, ότι αφού εξασπασίθηκε ο άντρας της, ότι αφού της έκλεψαν το γάλα, της έκαναν πολύ τη ράχη, της ορφάνεσαν τα παιδιά, δεν θα είχε γαλήνη θάνατο, Οχι».

Και τι να πει ο αναγνώστης για τα λασποχωράφα, για την πένη, για τα σπασμένα πλευρά, τις βουρδουλίδες, το κουνητό, τα σκυλιά, τους στρατιώτες, τα βιβλιά σημάδια, το φόβο, τις γέννες κάτω από τα δέντρα, στη μέση του άρθρου - χυμένα παιδιά - άγνωστοι πατεράδες, τ' πτελέωτα νυχτέρια, την περιφρόνηση, τα φονικά, τις λαμπιές - ομοια ζωή.

Αυτά. Κι ακόμη περισσότερο, έκαναν τη Σιβ να θυσιάζει το μωρό της, την Αγαπημένη. Για να μην υποφέρει όσα εκείνη υπέφερε. Είχε δοθεί στο μαρμαρά, για να χαράξει στην πέτρα τ' όνομα της θυγατέρας της, «Δέκα λεπτά της είπες κείνος. Αν είχες δέκα λεπτά θα στο κάνω ζώο».

Αλλά εκείνα τα δέκα λεπτά που πέρασε στριμωγμένη κάτω από αυτόν, ήταν πιο μεγάλα από τη ζωή, πιο σφύζοντα από το αίμα του μωρού που ήταν ακόμα στα δάχτυλά της. «Υπολογίζοντας τη γαλήνη της δικής της ψυχής είχε ξεχάσει την άλλη, την ψυχή του μικρού της κοριτσιού».

Γι' αυτό λοιπόν και η Αγαπημένη ξαναγυρίσε πίσω, κοπελίτσα πια. Με χέρια κρινένια, με όδρα μεταξοτό, με ανάσες οδού, με μάτια που έ-

μοιζαν να κοιτάνε πέρα, στο βοθύ και αμόνια κοτό που είχε πλέον εγκαταλείψει. Δεν μπορούσε ακόμα ν' αποφυγώσει τους ήχους από τα ποδοβολητά της καινούργιας εποχής που ζημέρωνε για τους δικούς της. Για όλους τους.

«Αν αφεθείς στον άνεμο, θα μπορέσεις να τον καθυλιέσεις», τελειώνει στο «Τραγούδι του Σόλομον» η Τόνι Μόρρισον.

Μα στη δεύτερη κιόλας σελίδα της «Αγαπημένης» η Μπέμα Σαγκ, μαύρη, παλιά σκλάβο, τώρα απελευθερη, με τα σημάδια των υπεναύσιων ανεξίτηλα στο γέρικο κορμί της:

«Το παρελθόν ήταν σαν το παρόν της - αβάσταχο - και καθώς ήξερε ότι ο θάνατος ήταν κάθε άλλο παρά λήθη, έβαλε τη λιγη δύναμη που της απάμενε για να στοχαστεί το χρώμα».

— Φέρε μου λίγο βιολετί, αν έχεις.

«Η αν δεν έχεις ροζ».

Δηλαδή, Δωσε μου κάτι, μια άκρη, ένα χρωματιστό κουρέλι, ένα τίποτα.

Δώσε μου όμως κάτι τι για να αντερένω. Να αντερένω για να ζήσω.

Γιατί, «Όλους όσους γνώρισε η Μπέμα Σαγκ, άσε αυτούς που αγάπησε, και δεν το είχαν σκάσει ή δεν είχαν κραμαστεί - είχαν νοικιαστεί, δαίνισται, αγορασται, επιστραφει, αποθνεύσται, υποθνεύσται, κερδηθεί, κλαπεί η αππαγει...».

Οχι «εκατό», αλλά «αμφίφρα χρόνια μοναξιάς». Και οδόντης. Βιβλίο ασυγκρίτως ωριμότερο από τις «Ριζές».

Η ιστορία των μαύρων της Αμερικής όπως ποτέ δεν γράφτηκε. Αληθινή, σπαρακτική. Επική.